

Vértes és Bakony határán

Buszkirándulás 2021. október 16.

Részvett 33 fő

A mai napra tervezett kirándulásunk fő pontjai: Kisbéren az egykori Magyar Királyi Ménés központja, valamint a Mini Magyarország makettpark. Ászáron Jászai Mari szülőháza mellett a közeli vértesi települések jellemző háztípusait bemutató Mini Skanzen. Majd Csákberényben a Gróf Merán Fülöp Vadászati és Erdészeti múzeumban a Szent István Király Múzeum 2021.évi orondpusztai avar kori temető tervásatásának eredményeit bemutató időszakos és a Vértes állatvilágát bemutató állandó kiállítás. A nap fénypontja pedig a Panoráma tanösvény bejárása.

De kezdjük az elején. Most is a Népligetből indultunk és első állomásunk **Kisbér** volt. A Bakony és a Vértes között északnyugat-délkelet irányban, mintegy 50 kilométer hosszúságban elnyúló, több kilométer széles hasadékvölgy, a Móri-árok északi végénél fekvő települést nevezik a Bakony kapujának is. Bár a település történelme - közlekedés földrajzi helyzeténél fogva - rendkívül gazdag, minket a magyar lótenyésztésben játszott szerepe érdekelt a mai napon.

Ennek kezdete a 1760-tól datálhatjuk, amikor a terület a németujvári gróf Batthyány-Strattmann család tulajdonába került. Batthyány Lajos 1760-ban nekilátott a kastély felépítésének, utóda, Tódor mintagazdasággá fejlesztette az uradalmat, üzemeket és manufaktúrákat alapított, többek között posztógyár, téglagyár, malom, fűrészmalom, sörgyár létesült. Az őt követő Batthyány Antal József a kastély köré 100 holdas angolparkot építtetett és felépítteti a kiskastélyt eredetileg kertészlakásként. 1828-ban a kisbéri uradalmat, több más nagybirtokkal együtt, gróf Batthyány Gusztáv és testvére Kázmér örökölte. Gusztáv honosította meg Kisbéren az angol telivér lótenyésztést, majd a gazdaság a ménessel testvére Kázmér tulajdonába került. Az 1848-49-es forradalom idején betöltött politikai szerepéért (az 1849-es Szemere- kormányban a külügy-miniszteri tárcát vitte) gróf Batthyány Kázmér emigrációba kényszerült, távollétében halálra és teljes vagyonek kobzásra ítélték.

Ez a vagyon, benne a ló állomány volt közvetlen előzménye a kisbéri Magyar Királyi Ménés 1853-as létrehozásának, mely a megalapításától egészen a II. Világháborúig, majd kis szünettel 1961. december 31-ig a magyar lótenyésztés fellegvára volt. Az itteni ménesben tenyésztették ki a híres kisbéri félvért. Az elsődleges cél a katonaságnak megfelelő huszárló biztosítása, ezen túl az országos fedezőmén-állomány utánpótlásának megteremtése volt. A módszer: Angliából importált telivér ménekkel fedeztették a félvér kancákat és így érték el, hogy a félvér állomány külleme és teljesítő képessége szinte majdnem megegyezzen az angolt telivér állományéval. Ritter Ferenc (Franz Ritter von Wallyemare) a bécsi hadügyminisztérium tábornoka volt a megbízott személy arra, hogy a szükséges épületeket felépíttesse és megszervezze a ménés működését.

A törzsménnek 10-30 évet is „teljesítettek” a ménesben, néhányuk neve a Törzsménistálló épülete előtti oszlopról le is olvasható, de az egyik legelső Buccaneer neve hiányzik a listából. Ez a telivér 30 évet szolgált a ménesben, leghíresebb csikója a **Kisbér** nevet kapta, az egyetlen magyar ló, amely meg tudta nyerni az Epsomi Derbyt. Kisbér szobra a város központi körforgalmi terének közepén áll. A legesleghíresebb törzsmén Cambuscan, ő Kincsem a verhetetlen magyar versenykanca apja is. **Kincsem** itt született a kisbéri ménesben, de sikereit Blaskovics Ernő tápiószentmártoni ménesének színeiben aratta. 1881-ben került a ménesbe Gunnersbury, ahol 18 évig volt törzsmén. Ezt a lovat is szobron örökítették meg, róla mintázták a most a Lovarda előtt álló gróf Wenckheim Bélát ábrázoló szobor lovát. Az utolsó híres versenyló ami a ménesben született **Imperiál**. 25 futamból 20 győzelem és 2 második hely az érdeme. Szobra a budapesti Kincsem Parkban áll.

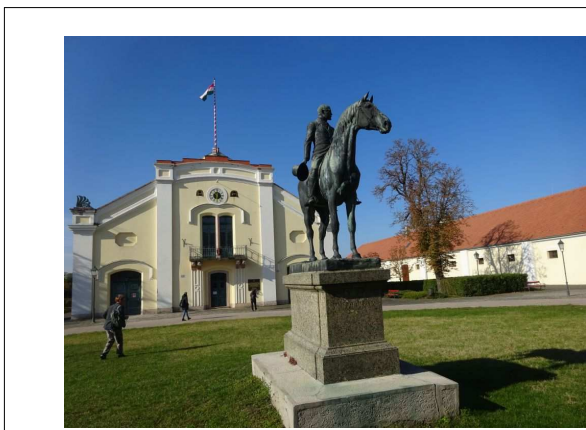
Mielőtt azonban a Ritter úr által kialakított Ménesközpontot bejártuk volna, előbb az egykori angolpark területének egy másik részére indultunk. Kis hídon áthaladva érünk az **Angol-kert** nevű városrészbe. A kert Magyarország egyik legrégebbi tájképi kertje volt, építtetője Batthyány Antal József. 1774-ben 100 holdon alakította ki a kertet. Részét képezte a Nagy-tó, melynek vízesését áthidaló boltív felett állt egy Neptun-szobor 1830 körül Joseph Klieber bécsi szobrász készítette.

Az eredeti mészkövet sajnos megette az idő, de a szobor (illetve ami megmaradt belőle) ma is a tó partján áll. A tó mellett elsétálva jutottunk el a **Mini Magyarország Makettpark**ba, ahol érdekes, diorámák és makettek mutatják be Magyarország néhány híres épületét (többek között a képen látható pécsi dzsámit). Az említett Neptun szobor másolata is kiállításra került.

A makettparkból visszasétáltunk a **Magyar Királyi Katonai Ménes** 150 éve álló épületeihez. Az épületek egy szépen rendezett teret alkotnak. A tér közepén áll a legrégebbi épület a Batthyány-Wenckheim kastély, tőle nem messze a tér szélén a vele közel egyidős Kiskastély. A nagy kastélyt 1768-ban Batthyány Tivadar, a kiskastélyt – eredetileg kertészlakként - Batthyányi Antal József építtette. Az 1853-56 közötti építkezések során a kastély földszintjén a parancsnoki irodákat és a tiszti lakásokat alakították ki. Az emeleten a királyi lakosztály kapott helyet. A középső nagy fogadóteremtől balra Erzsébet királyné lakosztálya volt, jobbra Ferenc József dolgozó szobája, majd a könyvtár következett. A századforduló idején a Wenckheim család birtokába került a kastély. 1939-ben tiszti kaszinóvá alakították. 1946-tól kórházként működött, jelenleg hasznosításra vár.

A kastély mellett áll a romantikus stílusú Törzsménistálló (ma a Járási Hivatal működik az épületben) szemben a szintén romantikus stílusban épült Lovarda. Ez máig Közép-Európa legnagyobb fedett lovardájának számít (a lovarda jelenleg is ekként szolgál), két oldalról mellette állnak az istálló épületek. A tér szélén áll a klasszicista stílusú kiskastély (az 1853-56-os átalakításkor a Ménesparancsnokság épülete), jelenleg a helyi történelem kutatásában és bemutatásában elvéülhetetlen érdemeket szerzett Hegedűs Pál nevét viselő Helytörténeti Múzeum működik benne. A lovarda előtt áll gróf Wenckheim Béla lovas szobra, Fadrusz János alkotása 1901-ből. Ő azért került erre a díszhelyre, mert a Ferenc József császár által a telivértenyésztés fejlesztésére 1860-ban létrehozott alap kezelését végző un. 'Ötös tenyészbizottság' elnöke volt, feladatuk az volt, hogy az alap kamataiból Angliában és a kontinensen telivéreket vásároljanak.

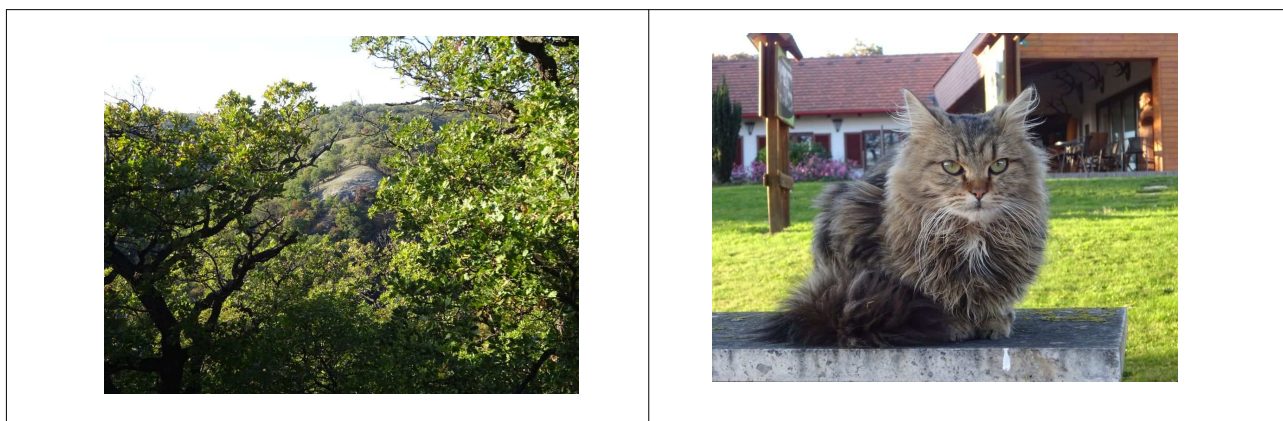
Kisbértől a Széchenyi utcán haladva búcsúzunk, ahol az egykori Tiszti kaszinó épülete áll, melyben a háború után kollégium, ma a polgármesteri hivatal működik. Mellette magasodik a város katolikus temploma, a Nagyboldogasszony Római Katolikus Plébánia – templom. Építését a győri püspök engedélyével 1783. március 19-én Bécsben keltezett levelében gróf Batthyány Tódor rendelte el. Az 1810 és 1819 évi földrengésekben megsérült templomot 1825-ben gróf Batthyány Antal József klasszicista stílusban némileg átépítteti és két csonka toronnyal bővíti. Itt a körforgalomban áll a már említett Kisbér-versenylő szobra is.

Következő állomásunk a szomszédos település **Ászár**. Nevezetes szülőtte Jászai Mari. Elsőként az egykori Nemzeti Színház tragikájának szülőházát kerestük fel, ahol megnéztük az életútját bemutató kiállítást. Jászai Mari korai árvasága és nehéz gyerekkora után 17 évesen áll színésznek. Öt év színészet, ebből három évad és sok nevezetes siker után a Kolozsvári színházról hívták a Nemzeti Színházhoz, ahol ezt követően mérhetetlenül gazdag pályát járt be, elsősorban nagy tragikus szerepeiben nyújtott kiemelkedő alakításokat. Naplót ír, amely színháztörténeti szempontból is értékes alkotás. Jászai Mari könyvek egész sorában, hírlapi cikkekben, naplójában vallott nagy szerelméről, a színészetéről. Ezekből is láttunk szemelvényeket a tablókön. Emellett egy jelmezt, díszletmakettet és használati tárgyakat állítottak ki. A művésznőről Szunyogh László 1985-ben készült köztéri alkotása az összekötő kapocs a következő látnivalóval, mert a szobor körül kerültek felállításra a környező települések jellemző népi építészetét bemutató kis épületek, vagyis a Mini Skanzen. Megnéztük még a kis dombon álló Tájházat is, melynek első helysége a régi falusi életet mutatja be, hátsó szobáiban viszont az 1960-70-es éveket idéző retro kiállítás kapott helyet.

Ászárt elhagyva **Csákberény** felé vettük az irányt, ahol először a **Gróf Merán Fülöp Vadászati és Erdészeti Múzeumot** néztük meg. Az időszakos kiállítás a település VI-VIII. századi múltjának emlékeit mutatja be, amikor avarok laktak a területen, amint azt az Orondpusztához tartozó Diósi-dűlőben feltárt avar temető is bizonyítja. Az 1200 sírból álló temetőt 1935-ben a Gánt-Bodajk közti bauxit szállító kisvasút építése közben találták. 2020-21-ben a Szent István Király múzeum folytatta az ásásokat. Ennek eredményei kerültek kiállításra most: gyöngyök, ruhadíszek, szerszámok, edények, lószerszámok. Az avar kor világából és a közösségi régészetből az épület másik részébe térve a folyosókon kiállított képekről és tárgyi emlékekből a Vértes vadászati és erdészeti múltját, illetve kisebb részben jelenét valamint az egykori nagy múltú csákberényi Lamberg-, majd későbbi Merán-, illetve a csákvári Esterházy-uradalom történetét is megismertük. A hátsó teremben a Vértes jellemző élőhelyeit és állatvilágát bemutató dioráma kapott helyet.

A kiállítások megtekintése után Szent Hubertus szobra, és egy 260 éves, öreg kocsányos tölgy - melynek törzsén gránittábla őrzi az elmúlt majd két évszázad során a déli-Vértesben hosszabb időn át szolgáló, kiemelkedő erdészek és vadászok nevét – mellett elhaladva a **Panoráma tanösvény** kezdő táblájához érkeztünk. A tanösvény első állomása egy 80 köbméteres bemutató faszénégető boksza, amely a faszénégetés történetét és menetét mutatja be. Innen némi emelkedővel, de egy turista egyesület tagjai számára kényelmesen járható ösvényen jutottunk fel az első kilátópontra, majd a vállalkozókedvűekkel a még látványosabb másodikra. A kellemes másfél órás túra után a múzeum gyönyörű cicája búcsúztatta a társaságot.

A hazafelé vezető úton Bicske előtt a **Magyar Óceánrepülők emlékművénél** megemlékeztünk Endresz György és Magyar Sándor teljesítményéről, amit 1931. július 15-én és 16-án vittek végbe. Justice for Hungary névre keresztelt Lockhead Sirius típusú repülőjükkal az észak-amerikai újfundlandi Harbour Grace-ből indulva átrepülték az Atlanti óceánt. Három világrekordot döntöttek meg útjuk során (átrepülés ideje, sebessége, távolsága). Útjuk értékét az is növeli, hogy a felszállás után elromlott a földfunkciós iránytűjük és az útvonalat csak az óceánt járó hajókkal felvett rádiókapcsolat alapján tudták követni. Semmit nem von le a teljesítményből, hogy egy technikai hiba miatt - elfogyó üzemanyagot érzékelve – nem jutottak el a tervezett úticélig (Mátyásföldi reptér), hanem kényszerleszállást hajtottak végre Bicske mellett a kukoricaföldön. A földet érés közelében áll az emlékmű.

Ez a szép út a VI. Kerület Terézvárosi Önkormányzat támogatásával valósult meg, amit tagjaink nevében ezúton is köszönünk.

Rimán Erika

idegenvezető, egyesületi tag

felhasznált források: a települések és a látóvalók ismertetői, honlapok, a fényképeket készítette: Rimán Erika